

Svmma Juris Canonici

Comprehensa Tribus Partibus In Qva Distincte Et Svccincte Explicantur,
quæ ad personas, negotia, & iudicia Ecclesiastica ex Canonum præscripto,
pertinent

Ivrisdictione Ecclesiasticâ, & Iudiciis

Strein, Johann

Coloniæ Agrippinæ, 1658

Titulus IX. De sententia, & re iudicata.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61847](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61847)

TITVLVS IX.

De Sententia, & re Iudicata.

Rimus intentionis, postremus legitimattonis actus sententia iudicis est. Propter illam lis inchoatur, pro illa terminatur Ipsa controversiæ imponit finem, res iudicata accipit. Inter hæc duo qui non faciunt differentiam, produnt ignorantiam. Partibus transactione posthabita solam litis decisionem, expectantibus. Post accuratam actorum omnium discussionem, & adhibita Iuris peritorum consultatione Iudex ad sententiam pronunciamdam accinget se iuxta ea, quæ in sequentibus explicare aggredimur.

§. I.

Quid Sententia, & quotuplex?

I. Sententia est definitio Iudicis legitima finem cause, seu controversia imponens. Vnde Paulus 1 C. ff. de arb. Sententiam, inquit, dicere existimatur is, qui eâ mente id pronunciat, ut secundum hoc discedere eos, qui litigant, à tota controversia velit. Res iudicata vocatur ipsa causa, per sententiam decisa, vel absolute, vel condemnatione. l. 1. ff. hoc. Tit.

Quin etiam sententia ipsa, quæ lap-

su temporis manet quasi à partibus acceptata, & approbata non male res iudicata appellari potest, eo que pacto lolemus dicere. Sententiam transire, vel transivisse in rem iudicaram. *Marana Par. 6. de eod. iudicior. hoc. tit. n. 128. Ferrar. in Forma sententia definitiva pag. 179. Barb. in c. 1. h. t.* qui insuper monet, quando rei iudicatæ mentio simpliciter fit, in aliqua dispositione, vel mandato, intelligendum esse & de re iudicata respectu temporis præteriti, quo sententia lata est, & respectu temporis decennalis finiti, post quod nullus amplius locus est appellationis: in dubio autem intelligendum de posteriori tempore, per *c. pen. de sent. excom.* iuxta quæ clausula mandati *Vt rei iudicata prius pareatur. Vel dummodò pareant iudicatis.* de posteriori re iudicatâ explicentur. Sic enim absque præiudicio, aut saltem cum minore ipsius, contra quem impetratum est, damno & periculo fiet. Si autem princeps causam committat cum clausula *Non obstante re iudicata,* de priori tempore accipiendum erit, tum propter causam modò dictam, tum ne lites iam sopitæ iterum suscitentur. Nam decennio elapso sic confirmata putatur Iudicis sententia, ut nulla amplius mutationem admittat

mittat, quemadmodum inferius suo loco prolixius dabimus explicarum. *Novel. 23. Nov. 119. c. 5. Auth. Hodie, Treutl. Disp. 23. n. 5.*

II. Sententia alia est Definitiva, alia Interlocutoria. Definitiva est, quæ principalem causam, seu controversiam definit, absolvens, vel condemnando. *l. ff. de re iud. l. qualem 19. §. 1. ff. de receptu arb.*

Interlocutoria dicitur, quæ non de summa controversia, sed rebus ad eam definiendam pertinentibus pronunciat, vel, quæ inter principia, & finem causæ super aliquo emergente, vel incidente profertur. *Glo. in Cle. 1. de sequest. poss. l. post sententiam. c. de sent. & interloc. puta, de cognitione differenda, de testibus producendis, de quæstionibus, tormentis, & sim.*

Ficitiam interdum, ut post finem causæ interlocutoria aliqua profertur. *l. Cum de ioc. C. de episc. & cler. l. tubemas, & ibi Glo. de advocatis divers. iud.* Interdum etiam, ubi non est aliquod principium, vel finis. *s. si quis autem. Novel. de heredib. & falcidia.* Unde aliqui generaliter censent vocandam esse interlocutoriam Iudicis determinationem ad aliquem articulum pro faciliiori expeditione. *Tholos. l. 50. c. 1. Lancel. l. 3. tit. 15. Sanchez. l. 6. Consil. c. 3. Dub. 9. Silv. V. sententia n. 3.*

III. Interlocutoria sententia dividitur in merè interlocutoriam, & eam quæ habet vim sententiæ definitivæ. Merè interlocutoria neque negotio principali, neque articulo alicuius negotii principalis finem imponit, adeo-

que non parit præiudicium irreparabile, & ab eodem iudice revocari potest. Interlocutoria vim definitivæ habens dicitur, quæ parit præiudicium irreparabile per supervenientem Definitivam vel appellationem à Definitiva. Talis est omnis illa, quæ articulum substantialem negotii principalis decedit, v. g. Titium, qui quoddam minor sit restitutionem in integrum petit, non esse minorem. *V. Marant. Par. 6. in vers. Et demum. fertur. §. Decisoria iudicii. num. 42. & sequ. v. sententia num. 2. Cardin. Tuschus in lit. S. Concl. c. 111. & 112.*

IV. Definitiva sententia ab interlocutoria differt multis modis.

Primo ratione materiæ, quæ in hac particularis, in illa universalis seu generalis est, ut ex modò dictis liquet.

Secundo. Definitivam non potest revocare Iudex, nequidem ex consensu partium, sive lata sit in causa civili, sive in criminali.

Excipe principem, qui ut supremus Iudex, arbitrio suo mutare, & corrigere sententiam potest. Mera interlocutoria verò admittit revocationem etiam nemine petente, aut consentiente. Nec solus Iudex, qui tulit eam, sed is quoque, ad quem appellatum fuerit, revocare potest. *l. quod iussit, & ibi Bart. ff. de re iudic.*

Limita. 1. Nisi mandata executioni sit: sicut enim res non manet integra. 2. nisi transferit in formam contractus, vel quasi contractus. 3. nisi lata sit cum sententia principali, quia

tunc censetur pars illius. 4. nisi appella-um sit à iudice, quicquid tulit, & appellationem ad hunc: quia sic abdicat à se iurisdictionem. Denique nisi superio: iudex prohibuerit.

Tertio differt, quia Definitiva scripto ferri debet: interlocutoria non item.

Quarto. Definitiva præter ordinem iuris lata invalida censetur, secus de interlocutoria existimanda, quæ ordinem iuris non attendit.

Quinto. Definitiva irrita est, si ad verba pars non fuerit citata, quod in interlocutoria minimè requiritur.

Sexto. Addunt aliqui Definitivam à stante pronunciamdam esse, quod necessarium non est in interlocutoria.

Septimo. A definitivâ semper appellari potest, ab interlocutoria, vel nunquam appellatio fit, vel rarissimè.

Octavo. Denique definitiva non nisi causâ cognitâ proferatur: interlocutoria verò etiam extra causâ cognitionem. *l. Quid ergo, §. 4. ff. de his qui notantur infam. Maran. pag. 231. & sequi. Azo insum. l. 7. Rubr. 43. & esenbec. in ff. l. 42. tit. 1. Lamel. l. 3. Inst. tit. 15. Canon. l. 4. tit. 14.*

V. Non desunt, qui secuti *Speculatorem in Rubr. de sent.* plures sententiæ species numerent. Nam præter modo explicatus, aliam dicunt esse sententiæ præcepti, aliam decreti, aliam multæ, aliam banni &c. Verum, si accuratè inspicias, intelliges ad Definitivam,

& interlocutoriam omnes revocari posse, quemadmodum Marantia fute ostendit.

Ut alia omitram, Decretum strictè acceptum nihil aliud est, quàm sententia interlocutoria qua iudex decernit, aliquem v. gr. mittendum esse in possessionem, alimenta pupillo subministranda, minorem in integrum restituendum esse, & simil. Si tamen ad sententiam interlocutoriam pertinent etiam comminationes, epistolæ, & subscriptiones iudicum, ut *Tholos. ult. l. 50. c. 1.* ampliandum erit Interlocutoria nomen, & à propriâ significatione liberandum.

§. 2.

Modus ferendi sententiam definitivam.

I. **A**vditis litigantium rationibus, & iustitiæ libra accuratè pensatis, totoque iudicii ordine completo, partibus peremptoriè citatis, sententia proferenda est ex scripto, in loco publico, & consueto, ipso die, & hora, ad quam citatio facta est. Iudex, & non alius sententiam pronunciare debet, nisi consuetudo aliud velit, vel persona illustris sit, cui propter nobilitatis prærogativam per alium id facere permittitur. Illustribus personis episcopus accensetur, cui propterea eadem prærogativa datur *in c. fin. de sen. & re iud. in. 6.* ubi additur, si sententiâ stando, & nõ sedendo proferatur, nullius esse momenti: intellige, modò non habeat impediri.

pedimentum sedendi. Tunc enim nihilominus validè prolata censetur. *v. Barb. in c. cit. Em Sa. v. de sent. n. 2. Cardin. Tusch. Concl. 133. Treutler. Disp. 23. n. 3. Vogel. in Meth. l. 2. c. 17.*

II. Ut sententia legitima sit, continere debet *Primo* nomen ipsius iudicis. *Secundo* qualitatem, an sit ordinarius, vel delegatus. *Tertio* nomina litigantium. *Quarto* tenorem primæ petitionis, super qua iudicium fundatum est. *Quinto* mentionem de substantialibus iudicii, puta, *Visa litis contestatione, iuramento calumnia, testium depositione, & similibus. Sexto*, absolutionem, vel condemnationem. *Septimo*, quod feratur partibus presentibus, vel per contumaciam absentibus. *Octavo* ex scripto recitanda est. *Nono*, Iudex sedendo legere debet, eo modo, quo *n. prac. diximus. Maranta pag. 237. Cuchus l. 3. In sit. pag. 330. Vallens. l. 2. tit. 27. Sanchez. l. 6. Consilior. c. 3. Dub. 9. Card. Tuschus Concl. 133. Armilla. V. Sententia. num. 4.*

III. An verò causa condemnationis, vel absolutionis inferenda sententia sit, controvertitur. In praxi certum est non fieri, nec expedire censent periti. *c. Sicut nobis de sent. excom. & ibi Panorm.* Non expressa enim præsumitur vera & sufficiens: expressa non ratio in dubium vocaretur, ab illis potissimum, quorum voto, & expectationi contradicit. *Felinus in c. Quoad consultationem. dereiud. Wesenb. l. 42. ff. tit. 1. ubi addit, licet inferi causam sententia non sit necessarium iuxta c. sicut nobis. citatum, si tamen falsa, ineptave*

expressa sit, sententiæ vitium adferre. *Innoc. in c. In presentia. de renunc.* In quibus autem casibus causa exprimenda sit, vide apud *Panorm. lo. cit.*

IV. Valida est sententia non concepta, & prolata scripto in his septem casibus. *Primo*, quando causa breves sunt, maxime vilium personarum. Breves autem censentur duorum aut reorum. *ff. de dolo. l. Adest. præterea iudicis arbitrio relinquitur. Secundo*, quando episcopus inter clericos suos iudicat de causa civili. *c. si quis. 10. q. 1. Tertio* cum præles deposito officio suo convenitur de administratione. *Auth. ut iudices sive quoque suffragant. Quarto*. Cum summus Pontifex per se pronunciat. Neque enim huiusmodi legibus astrictus est. *l. Digna vox. C. de leg. quemadmodum nec Imperator. Schneidewin. ff. l. 2. tit. 26. Quinto*, si lata sit in causa matrimoniali, ut aliqui volunt. *Sexto*, quando patrium consensus adest. *Septimo* denique in omnibus causis, in quibus summarè proceditur. *Clem. sape. de verb. sign. ubi etiam iudex permittitur, ut in summaris iudiciis stans vel sedens, prout ei magis placuerit, sententiam definitivam pronunciet. Tuschus Concl. 133. Sanchez. lo. cit. Zenger. Tract. de exceptionib. Par. 1. c. 2. num. 17.*

V. Prolata semel sententia definitiva, quoad illius causam extincta censetur potestas iudicis tam ordinarii quam delegati, ita, ut nihil mutare, corrigere, addere, vel demere

queat. *l. iudex. ff. de re iudica. l. Quod iussit. eod. l. Paulus cod. Panor. in c. Sententia h. t. num. 26. Azol. 7. num. 44. Specul. Par. 3. n. 10. VVeisenbec. l. 42. ff. tit. 2. n. 9.*

Limita in Ordinario Iudice, cui mutatio, & correctio permittitur in quinque casibus. *Primo*, quoad multam, quæ minui vel remitti potest. *Secundo*, quoad fructus, & expensas, aliave accessoria, in quibus eodem die suppleri potest. *Tertio*, si quis absens veniat, adhuc Iudice sedente pro tribunali. *l. Divus. ff. de rest. in integ. Quarto*, si publica utilitas exigat. *l. Quod semel. ff. de decretis ab ordine faciend. Quinto*, ubicunque veritur periculum animæ, & de errore sit fides. *c. Inter ceteras. h. t. c. sententia eod. ubi de sententiæ nullitate propter errorem contra leges, canones, aut consuetudinem multa à Barb. colliguntur. Armilla. V. sententia n. 3. Franc. Marcus Par. 1. q. 547.*

Adde, si in condemnatione Iudex omiserit condemnationem ad expensas, eodem die, & amplius non, supplere poterit. *l. 3. C. de fruct. & litium expens. Item, quod à Gaill. annotatur l. 2. obs. 1. n. 6. quamvis sententiam latam Iudex nequeat mutare, aut revocare, permitti tamen illi declarationem, & interpretationem, quia Iudex declarando sententiam nihil novi pronunciat. l. ab executione ff. de appell. Bartol. ibid. Idem Gaill. l. 1. obs. 116. num. 8. scribit, contra usum aliorum tribunalium in Camera Spirensi non solere admitti petitionem de sententiæ de-*

claratione, ne lites prorogentur, cum præsertim exactis peti queat declaratio. *V. Schnidev. l. 4. Inst. tit. 6. & Curare Lancel. l. 3. tit. 15. Oldradus Consil. 66. Socin. Conf. 134. Cardin. Tuschus Concluf. 126. qui multa de modo interpretandi & declarandi sententiam colligit.*

VI. Quando unius causæ plures Iudices sunt, omnes sententiam proferent: idque coram, nec valebit sententia reliquorum uno absente. *l. Diem proferre. 27. §. 4. ff. de arb. si vero adsit, & contra alios sentiat, vel etiam iuret, sibi non liquere, standum erit reliquorum iudicio. Si omnes præsentem in diversas summas condemnent, eligenda est minima, nisi plures in maiorem summam conveniant. Reg. In obscuris. de Reg. iur. in 6. si unus ex duobus condemnet, alter absoluat, huius sententia in favorem rei prævalebit. c. fin. de Sent. & re iudic. Reg. In pœnis. de Reg. iur. in 6. ubi Dynus, Peckus, & alii Comment.*

Limita. *Primo*, nisi aëtoris causa favorabilior sit, puta libertatis, dotis, matrimonii, testamenti, & similibus. *di. c. fin. l. si pars. 10. ff. de in off. testam. V. Dynus, & Peckus in cit. Reg. in pœnis.*

Secundo, nisi sententia absolutoria manifestè iniqua sit, *Oldendorp. Tract. de sent. & re iudic. Lancel. l. 3. tit. 15.*

Et hæc in Iudiciis ordinariis locum habent, qui suo nomine iurisdictionem exercent, non verò in delegatis. Etenim si duo Iudices delegati

gati diversas sententias habeant, utraque suspendatur, donec arbitrio delegantis decisio fiat. *Abb. inc. fin. eod. v. firro.*

Quod si ex compromisso arbitri duo electi non consentiant neutrius sententia valebit. *l. Diem 27. §. 1. ff. de recept. arb.*

Si plures duobus fuerint, maioris partis sententia sine hesitatione præferetur. *Angel. in Apost. ad Bartol. l. Exactores. C. de suscept. & arcar. l. 10. Corset. Singul. Universitas. & in addit. ad Abb. c. 3. num. 10. de novi op. num.* Intellige dommodò omnes sint præsentis, & requisiti. *l. fin. res. ff. de arb. Dec. in Reg. Qui potest. de Reg. Jur. Excipe, nisi aliter in compromisso statutum, aut conventum sit. Tuschus Concl. 464.*

§. 3.

De effectu Sententia Definitiva.

I. **R**Ob. Maranta *Par. 6. de ord. iudiciorum pag. 244.* cum explicasset, quomodo sententia in rem iudicatum transeat, per non factam scilicet, aut desertam appellationem, subdit, tantæ auctoritatis esse sententiam, ut faciat de non ente ens, & de falso verum, & de albo nigrum secundum *l. son. in l. Iulianus. ff. de condit. indeb.* Quod intelligi debet de sententia, cuius iniustitia non est manifesta, vel notoria. Tunc enim, quia non constat de iniquitate, præsumitur pro Iudice, quod officio suo functus sit, & servato

iuris ordine pronunciarit. *Tuschus Concl. 141.*

Eodem sensu dicitur, Iustus iudicis facit aliquid licitum, quod aliàs esset illicitum. *l. Quoniam iudices. C. de appell. l. non est matrim. ff. de ritu nupt. & c. Quod quis. de Reg. Jur. in 6.* ubi à dolo excusatur, qui mandato Iudicis operatur, quia habet parere necesse, nimirum in dubio propter Iudicis sententiæ, & præcepti auctoritatem, pro quorum iustitia est indubio præsumendum. *ff. ad Trebellian. l. Servo invito. §. Cum prator v. Dymum in Reg. cit. & Pecuniam. Treutler. Disp. 23. num. 5. Carum vel. Theol. fundam. num. 688. & sequ.*

Igitur hunc effectum seu prærogativam sententiæ Ius tribuit, ut pro vera, & valida habeatur, quamdiu contrarium evidenter non constat, quicquid à parte rei sit. Atque inde ius à partibus acquisitum est, nulla videlicet appellatione interposita, vel desertata. *c. Inter monast. 20. h. t. l. Res iudicata pro veritate habetur. ff. de Reg. Jur. aded, ut nec rescriptum principis valeat contra sententiam, quæ transivit in rem iudicatum. l. fin. C. sent. rescri. non posse. l. causas, vel lites. C. de transact. c. Exposita de arb.*

Excipe, nisi præcisè constaret de mente principis, quod velit derogare rei iudicatæ, quia potest, cum illud sit ius quæsitum de iure civili. *Tuschus l. cit. n. 65 Decius in Reg. cit. Arn. Corvinus in Aphorism. l. 3. tit. 34. Sylv. V. Sententia n. 10. Gaill. l. 2. Observ. 70.*

II. Præterea, quod assine est præcedenti,

denti, confert victori actionem in condemnatum, ut præter, in quo damnatus est. *l. Actor. C. de reb. cred.* estque civilis ea actio, descendens ex lege 12. tabularum personalis, perpetua, & rei persecutoria, hæredi, & in hæredem competens. *l. miles ult. ff. de re iud.* Reo vero post sententiam absoluto producit executionem rei iudicatæ contra actorem, eiusque hæredem, vel alium eius nomine agentem, nisi fortè nunc ab intesto conveniatur, qui antea ex testamento conveniebatur. *Oldendorp. Actione 12.* ubi etiam quærit de sententia iudicis interlocutoria, an producat actionem, & affirmat, producere tum, cum interlocutoria complectitur aliquid dignum, & cuius executionem fieri Actoris referat. *Ang. l. si quis ex argentariis. §. ex hoc edicto ff. de eden. Bart. in l. à Divo Pio ff. de re iud.*

Præterea extendit ad sententiam arbitrorum, quando quidem hodie ad similitudinem iudicii compromissum redigitur, & ad finiendas lites pertinet. *l. i. ff. de recept. arb. Alex. l. 2. Consil. 182. Card. Tuschus in lit. S. Conclus. 179. & 180.*

III. Communis regula est, quod sententia inter alios lata, tertio non præiudicat. *l. sape. ff. de re iud. c. pen. de sent. & re iud.* Et enim stricti iuris sententia est, non extendenda, nisi quo necessitas impellit. Et contra bonos mores est, damnatum sententiæ illum pati, qui non fuisset in iudicio. *Zafius in di. l. sape.* Nec factio alterius quisquam gravari debet. *ff. de Reg. iur. 74. l. si quis. §. legis. C. de in off. testam. & l. Sancimus. C. de pœnis.*

Vbi tamen Decius excipit auctorita

tem publicam, de qua realibi. Adde, quod iudicis intentio nec est, nec esse potest, præiudicare tertie personæ, nec si vellet, posset præiudicare illi, qui non est citatus. *Mynsing. Decad. §. Respons. 47. n. 12. Alexand. Consil. 48. n. 9. Vvesindec. l. 42. ff. tit. l. n. 8. Raym. Silv. v. sententia n. 8.* Non desunt tamen limitationes, de quibus in §. seq. Dub. 12. ex c. *Cum super. de sententia. & re iudicata.*

IV. Huc pertinet sententiæ firmitas, seu immutabilitas. Neque enim rescindi, vel mutari potest, ut dix. §. 2. n. 5, neque prætextu instrumentorum novè reperorum vel aliarum probationum. *c. Inter monasterium. c. suborta. hoc t. l. prætextu C. de transaction. l. sub specie. ff. de re iud.* nec propter errorem in calculo, seu computatione, nisi huius mentio in sententia facta sit. Solutum quoque auctoritate rei iudicatæ non repetitur, tanquam indebitum. *l. i. C. de condic. indeb. l. si fideiussor. §. in omnibus. ff. mandati. l. Cum putarem. ff. famil. herisc. Fachinaus l. 10. controv. iuris c. 83.*

Adde, quod sententia æquiparatur contractui, & testamento, eandemque vim, & efficaciam obtinet: ita ut de uno ad alterum arguere liceat. *l. non est mirum. ff. de pignor. 48. Ang. Aret. Consil. 75. & 136. Menoch.*

*Consil. 210. lib. 2. Tuschus
Concl. 130.*

* *
*

§. 4. Sa.

S. 4.

Satisfit Dubia de Sententia.

DVb. 1. Vtrum sententia alias nulla propter solum defectum solennitatis in iure præscriptæ in foro concientie valeat?

R. Valere, Iudicem tamen ita profertendo sententiam graviter peccare. Ratio est, quia solennitates iuris scripti, & requisiti ad valorem sententiæ, extrinsecæ sunt, non concernentes substantiam, sed fori externi morem ac ritum. Ac proinde, quod etiam *Andr. Gall' monit. l. 1. obs. 42.*

Iudex in decidendis causis decemmodi solennitatibus, & nullitatibus non debet esse nimium sollicitus, sed magis curare, ut finis liti imponatur. *l. proponendum. C. de iudic. l. quamvis. ff. de recept. arbitris.*

Hoc autem de sententia iusta intelligendum est. Nam si iniustitia fuerit, quamvis nulla solennitas desit, nullam obligationem parit, quemadmodum citatus *Gall. ex multis legibus docet. l. 2. de pace publ. c. 8. S. Th. q. 60. ar. 5. Roderic. Tract. de ord. iudic. c. 14. Sayrus l. 11. c. 9. D. 2. n. 8. Arragon. 2. 2da. q. 60. ar. 5. Bann. & Salon. ibid. Valent. III. D. 5. q. 4. puncto 2.*

Dub. 2. Vtrum aliquando valeat sententia, ab eo, qui non est iudex, prolata?

R. Valere, quando concurrunt duæ conditiones. Prima est, Iudicis auctoritas, qui committit alicui sententiã

pronunciandam. *Mysing. Cent. 5. obs. 45.*

Secunda, ut communi errore existimetur esse iudex: quia communis persuasio, quamvis fallã maioris in populo partis, iurisdictionem det, & actus valere facit. *Ang. l. Barbarius ff. de off. Prator. & arg. c. Ecce ego. Dist. 95. Laym. l. 1. r. 4. c. 2. n. 9.*

Neque hoc mirum videri debet in rebus ad forum externum pertinentibus, cum indulgentiã etiam à Prælato penitus falso, qui vulgò putabatur verus concessã non minus operentur, quàm si verus Prælatas dedisset: Item qui solvit Prælato notoriè intruso liberatur. *V. Barb. in c. Dudum. 2. de election. n. 4. & 5. cum aliis DD. ibid. nominatis.*

Hinc sequitur. Primo, acta talis Iudicis valere post commissum crimen, dummodò illud vulgò ignotum sit. Secundo, licet Prælatas ipso iure privatus sit potestate secundum Constitutionem *Pit. V. petmittens ingredi mulieres in monasteria virorum*, validum tamen esse, quod virtute officii sui facit. Tertio, Iudicis excommunicati sententiam validam esse, quamdiu denunciatus non est, ut communiter agnoscunt Theologi, & Canonistæ apud *Suarium. To. V. D. 14. sect. 1.*

Hæc tamen, non sunt extendenda ad ea, quæ Iuris divini, aut naturalis sunt. Nam si non Sacerdos sacramentalem absolutionem impertiat, quatumvis communi errore existimetur sacerdos esse, absolutio omnino irrita erit, quia iure divino non nisi veris sacerdotibus competit. *V. Barb.*

©

& *Laymann. lo. cit.* Proderit tamen ipsi ad evitandum pœnas impostoribus decretas, aliis verò ad exculpationem peccari.

Dub. 3. an sententia lata contra leges, statuta, vel consuetudinem aliquando valida sit?

R. Regulariter non valere, sed ipso iure nullam esse, quando lex, & consuetudo in viridi observantia est, nec excipiendæ sunt extravagantes, modò receptæ, & passim notæ sint. *l. 1. & 2. C. quando procurare non est necesse. l. si expressum. 19. ff. de appell.* si expressa sententia contra iuris rigorem data fuerit, valere non debet. & paulò post. Non iure profertur sententia, si specialiter contra leges, vel senatus consultum, vel constitutionem fuerit prolata. Idem dicitur in *c. Sententia. de sen. & re iudicata.* ubi prolixè *Barbosa*, extendens etiam ad arbitros, & quascunque constitutiones, ac leges particulares illius fori, in quo agitur. Nec ratio deest, sicut enim non licet tollere, aut interpretari legem, cui libet, ita nec contrariam statuere, vel sequi. Si tamen Iudex idem fuerit, qui legislator, poterit sententiam ferre legibus suis contrariam, quæ absque omni contradictione recipiatur, & executioni mandetur. *V. Anton. Gabr. l. 2. de sent. Concl. 7. Socinus in Reg. 354.* ubi multas & inanes fallentias colligit. *Meliora Cardin. Tuschus in lit. S. Conclus. 141.*

Dub. 4. An valeat sententia in alieno territorio lata?

R. 2. Iure communi non valere. Nam extra territorium ius dicenti non paretur impune, *c. 2. de Constit. in 6.*

Clem. Pastoralis de re iud. ubi dicitur sententiam Henrici Imperatoris contra Robertum Siciliæ regem esse nullam, quia contra illum extra districtum Imperii positum lata fuerit, Alia tamen ibidem causa infinuatur, quòd Romanæ sedi potius, quàm Imperio subesse debeat. Ac proinde cuique Iudici attendendum relinquitur, ut territorium suum non excedat inter invitos. *Tholos. l. 47. c. 21.*

R. 2. Episcopis indultum est à *Conc. Vienn. c. un. Clem. de fo. comp.* ut in aliena diœcesi, quando à sua expulsi sunt, ius dicere possint subditis suis, petita tamen prius, licet non obtenta licentia à proprio episcopo.

R. 3. Si ambæ partes consentiant, potest Iudex delegatus procedere extra territorium delegantis, & valebit sententia etiam absque consensu domini, ad quem pertinet territorium illud. *c. statutum. §. in nullo. de rescr. in 6.* Ratio, quia iurisdicção delegati non cohæret, nec terminatur territorio, sicut iurisdicção ordinarii. *Vide Marantam par. 6. §. Expedita secundæ parte num. 75. per text. singul. in c. statutum. §. in nullo de rescr. l. 6. Abb. in c. de off. Deleg.*

Dub. 5. An sententia, quæ nititur duobus fundamentis, uno vero, & altero falso, vim aliquam habeat?

R. *Socinus Reg. 354.* quando duæ causæ expressæ sunt in sententia, quarum una est vera, altera falsa, tunc falsa sustentatur ad eam, quæ vera est, ut potius valeat, quàm pereat. *arg. l. Quotius*

Quoties ff. de reb. dub. Et sic notat. In-
noc. i. In praesentia. Panorm. inc. sicut nob.
num. 15. Idem ex c. Cum l. A. 22. de sen.
& re iud. colligit Tiraquell. in Tr. Cessante
causa. l. limitat. 62. & ex illo Barb. in cap. cit.
Ratio, quia Reip. & singulorum civi-
um interest, iudiciorum auctoritatem
saluam esse, ne concessa licentia impug-
nandi iudicum sententias in longum li-
tes protrahantur. Neque periculum
hic est, ne qua innocentibus iniuria in-
feratur, cum semper appellationi, aut
supplicationi, vel querelae locus sit. Azo
in summa l. 7. num. 50. Decius in C. l. Si
donatione. de collat. nu. 15. Caran. Tuschus
Conclus. 40.

Dub. 6. An idem sententia non va-
leat, quia nocte prolata est?

R. Regulariter non valere. l. More
Romano. ff. de feriis c. Consultuit. de off.
iud. delegati. ubi Glossa & Felinus. Maranta
l. cit. n. 92.

Limita Primo, Nisi aliud ferat con-
suetudo. Sic in Curia Romana non
servari testatur Barbosa in c. cit. Consultuit.
Felinus eod. Maran l. cit.

Secundo, si partes sint praesentes, &
consentiant. Licet enim cuique iuri
suo renunciare. l. si quis in conscribendo C.
de pact. l. fin. §. pen. ff. ad Vellei.

Rem ipsam inveniendi adiaphorum vi-
deri potest, die, an noctu feratur sen-
tentia, quemadmodum non interest,
quam determinata hora diei fiat. Ni-
hilominus ad evitanda incommoda, &
cavillationes litigantium convenit in
luce, adeoque ipso in meridie senten-
tiam promulgari. Vantius, de nullitate
bus, pag. 245. Novel. 82. c. 3. Villal. l. i. S.

num 32. Iason in l. 20. C. de transact. Treuil.
Disp. 23. num. 3. Coton. in sum. Diana v. in-
quisitor praxis. n. 249.

Dub. 7. An sententia unquam ferri
queat die feriato?

Feriae quaedam honori, & cultui di-
vino, quaedam hominum utilitati de-
putatae sunt. Divino cultui debentur
dies Dominici, dies Pasch. Natalis
Domini, & Epiphaniae, praeterea se-
ptem dies, qui praecedunt, & septem,
qui sequuntur.

Item dies Apostolorum. Et hisce
diebus, quicquid iudicialiter actum es-
set, in vitis litigatoribus irritum erat,
& infirmum. l. 2. l. Omnes dies. 7. & l.
ul. C. de feriis. Hominum vero utili-
tati tributum est, ne quis messium, aut
vindemiae tempore, ad iudicium traha-
tur. Nam occupati laboribus rustici
in forum venire compellendi non sunt.
l. 1. ff. de feriis. Haec feriae autem pro va-
rietate locorum variae sunt, adeoque
moderandae. l. praesides provinciarum
eod. Ita secum leges civiles. Iure Ca-
nonico multo plures festi dies nume-
rantur in c. Conquestus. hoc tit. ut mox
videbimus. Nunc.

R. 1. Iure civili facta citatio ad diem
feriatum non valet; nec citatus compa-
rere tenetur. l. 2. ff. Si quis in ius vocatus
non ier. & l. fin. C. de feriis. Iason in l. 1. S.
Nunciatio. num. 8. de novi oper. nunc.
Bart. in l. Liber homo. §. decem hodie
num. 1. ff. de verb. oblig. & videtur el-
se communis opinio apud Legistas.
Canonistae autem aliter sentiunt, re-
ste Felino in 6. Quoad consult. n. 3. & 4. de
re iud.

re iud. Valere nimirum citationem ad diem feriatum factam, quia proceditur tunc die sequenti non feriatum. *c. Cum dilecti de dolo, & contum. Panor. ibid. n. 4. c. Veniens. de accus. specul. in tit. de citat. §. 1. n. 13. Bart. in l. 2. §. Item ff. nihil n. 3. cum seq. ff. si quis in ius vocat. ubi distinguit, utrum error sit expressus in citatione, ut citamus te, compareas die dominico; an vero non sit expressus, sed dies comparationis incidat in diem feriatum, priori modo factam citationem non valere, sed posteriore, quia sequentis die non feriatum procedendum. Consilium est ad evitandas rixas iudicem citationi clausulam apponere hoc modo. *Compareas tali die, vel, si feriatum est, sequenti. Glo. inc. nemo preest l. de reg. iur. Felinus in c. cit. quoad consultationem. Vantius tit. de nullit. sent. ex dese. citat. num. 66. Et sic in Dicasterio imperiali Spiræ observatur.**

R. 2. Neque processus iudicii, neque sententia die feriatum lata valida est, ut necessario sequitur ex procedenti: & clarè invenitur in *c. fin. hoc tit. Judicialis strepitus conquiescere debet diebus feriatis, qui ob reverentiam, Dei nascuntur esse statuti: scilicet natalis Domini, Sancti Stephani, Joannis Evangelistæ Innocentium, S. Silvestri, Circumcisionis, Epiphaniæ, septem diebus Dominicæ passionis, resurrectionis cum septem sequentibus, Ascensionis, Pentecostes, cum duobus, qui sequuntur, Nativitatis Baptistæ, festivitatum omnium virginis gloriosæ duodecim Apostolorum, & præcipue Petri ac Pauli, beati Lau-*

rentii, dedicationis S. Michaelis, solennitatis omnium sanctorum, ac diebus Dominicis, cæterisque solennitatibus, quas singuli Episcopi in suis diocæsesibus cum clero, populo duxerint sollemniter venerandas, quibus utique solennibus feriis (nisi necessitas urgeat, aut pietas suadeat) usque adeo convenit ab huiusmodi abstinere, ut consentientibus etiam partibus, nec processus habitus teneat, nec sententia, quam contingit diebus huiusmodi promulgari. Licet duobus feriatis, qui gratia vindemiarum, vel mesium ob necessitates hominum indulgentur, procedi valeat, si de partium processerit voluntate. *Ita Gregorius IX. in c. cit. ex necessitate, pietate, & consensu litigantium. V. Suarez. tr. 2. l. 2. de dieb. ff. ff. Fagund. in prac. Eccl. l. 1. c. 13. Cardos. in v. Processus num. 11. Rodric. tom. 11. quest. 59. art. 2. Gaill. l. 1. observatione n. 9. extendit conclusionem ad arbitros, quorum sententia diebus feriatis prolata non valeat: cum arbitraria sint instar iudiciorum redacta *l. omnes dies. C. de fer. Panor. inc. fin. hoc tit. num. 10.* secus est in arbitratore, quin etiam diebus feriatis, cum non servet formam iudicii, pacta, transactiones, & concordiam inter partes conficere, inire & tractare potest. *l. finali C. de feriis & Panormitanus l. cit. Toletanus l. 4. cap. 24. num. 13.* Adde quod interponendæ appellationi nullum impedimentum sit à diebus feriatis, eo quod tempora illa continua
sunt*

fin. l. 1. C. de fer. Et data à iudice dilata-
tione aliqua feriæ non excludun-
tur, siue sint solennes, siue repentinæ
l. siue pars C. de dilatacion. Filliut. tract.
27. c. 10. num. 198. Felinus in c. cum
M. Ferrar. Concl. 2. num. 32. Baldus in
auth. hodie C. qui appell. Roder. tomo 1v, n.
27. n. 36.

Dub. 8. An sententia contra
Ecclesiam vacantem valida sit.

R. Si legitimo defensore desti-
tuta sit sententiam invalidam esse, c.
fin. Ne sede vacante c. 1. de reb. eccl. non
alien. in. 6. Ecclesia enim minori com-
paratur, quoad beneficia iuris com-
munis, c. 1. de integ. restit. c. auditis eod.
in. Quemadmodum ergo contra
minorem non habentem tutorem
aut curatorem processus & sententia
nulla est, ita etiam contra Ecclesiam de-
fensore carentem.

Quam ob causam capitula Eccle-
siarum capite sublato, vel extincto
statim designare Deconomum, vel
provisorem solent: syndicum quoque
seu actorem, quorum cura, & vigi-
lantia Ecclesiæ bona, & facultates
conseruentur. Ob eandem causam
Ecclesiæ parochiali vacanti Episcopus
dat Curatorem, qui illius incolumitati
provideat, damna, & iniurias aver-
tat. V. Barb. in c. noyit. ille i. ne sede vacan-
te.

Dub. 9. An sententia contra ma-
trimonium lata in rem iudicatam tran-
seat, sicut alia?

R. Non transire, sed veritate com-
perta retractari, posse, & debere c.
lator de sent. & re iud. quia contra iniu-

sticiem litigantium consensu irremis-
sibilem.

Nihil equidem coniuges de suo sta-
tu quoad matrimonii valorem dispo-
nere aut iudicare possunt, sed ad supe-
riorem potestatem pertinet. Glo. ult. in
c. Inter hoc tit. Abb. num. 9. Felin. n. 16. in
c. lator citato Maranta de ord. iudic. 3. par. 6.
Sanch. l. 7. disp. 100.

Rati manifesta est, alias daretur li-
centia peccandi, si ex gr. per sententiam
iudex pronunciaret matrimonium va-
lere, in prohibito & dirimente: vel nul-
lum esse declararet, quod absque ullo
impedimento consistit. Hinc colligunt
DD.

Primo quando iudici error cognitus
est, etiam in vitis coniugibus procede-
re posse ad cognoscendum, & iudi-
candum, adeoque ubi res exigit, dis-
solvendum matrimonium, vel vicissim
cognita ipsius iustitia, & integritate,
confirmandum. Card. in c. lator. verlu in-
de divort. Secundo iniustitiam sententiæ
matrimonialis tam respectu meritorum
causæ, quam ordinis processus per acta
causæ probari posse etiam post de-
cennium à tempore latæ sententiæ
Abb. in c. cit. lator.

Tertio Ne quidem decennio elapso
sententiam in rem iudicatam tran-
sire, ut omnino rata & firma sit, sed
prætextu appellationis corrigi quidem
non posse, per viam quærelæ tamen
allegari contra eam permissam esse
potest Glo. in c. Fraternalitatis V. Fornicatio
de frig. & malef. Abb. ibid. num. 21. Ostiens.
in tit. de sen. & de re iud. ci. fin. ubi ait
sententiam matrimonii non transire

in rem iudicatam, quoad veritatem, bene tamen quoad subtilitatem, V. Sanch. l. cit. Barb. in c. lator. de sent. & re iud. qui nonnet, cognito errore, qui in contrahendo intervenit, denuo per Ecclesiam coniungendos esse.

Dub. 10. An sententia, quia stricti iuris est, nullam interpretationem admittat.

R. Admittere aliquando & tunc potissime, cum omissum in illa aliquid est, quod tamen implicitè continetur. Exemplum suggerit Andr. Gail. l. 3. observatione 116. Cautio de non molestando in futurum in sententia retinendæ possessionis omissa est, eam vero in executione petebat victor, exigi adhuc posse, & à victo præstandum esse, quia venit ex ipsa actionis natura per text. in l. un. C. uti possidetis secundum intellectum ultra montanorum, ut refert Bart. l. interdictum ff. eod. & alii ibidem citati. Unde colligitur non multum interesse, utrum cautio illa in libello petita sit, vel non: in ipsa sententia exprimat vel omitatur, cum sit de natura actionis eique intrinsecè connexa. Taciti enim & expressè regulariter parem esse virtutem constat. Decius in regula iuris ff. 157. Neque ideo stricti iuris esse dicitur sententia, quod nullam omnino declarationem admittat, sed quia extendi non debet ad personas vel gravandas, vel relevandas quarum non interest, iudicium factum, & sententiam latam esse. Baldus in l. falsa C. si ex fals. instrum. Cynus

& alii in l. Qui testamento de excus. tutor. Cardinalis. Tuschus Concl. 139. Barb. in c. Dilectus de off. iud. ordin.

Dub. 11. Quomodo sententia proficit, vel noceat aliis non litigantibus?

R. Ex textu c. cum super 17. de sent. & re iud. sequentia colliguntur.

Primo, Sententia in Regem lata obest, vel prodest successoribus. Idem fit in causa maioratus, in causa contra Feudum possessorem & sententia contra Prælatos.

Secundo, Lata contra principalem reum, mandari potest executioni contra eum, qui rem litigiosam emit.

Tertio, Cum quaestio est de statu, v. g. ingenuus quis, an servus sit, quod de uno decernitur, ad omnes eiusdem status pertinet.

Quarto, Sententia lata contra principalem, citato fidei iussore, illi præiudicat.

Quinto, Contra debitorem lata post contraditum pignus, nocet conductori. Idem dicendum est de proptietario, & usufructuario.

Sexto, Si contractus fuerit irritus declaratus, obierit domino, quoad laudemii exactionem.

Septimo, His, qui de eadem familia sunt, proderit, si illorum quisquam nobilis declaratur, nisi aliter constet, de voluntate nobilitantis.

Octavo, Legatariis, fidei commissariis obest sententia in hæredem lata.

Nono, Sententia lata de inhabilitate testatoris, non obest hæredi substituto si citatus non fuit, vel si nocet tantum modò quoad aliquam præsumptionem.

Decimo

Decimo. Habentibus dominium utile aliquando prodesse poterit sententia pro domino proprietatis formata. At vero sententia contra vassallum, & feudatarium, in possessione naturali non nocet dominis directis, quia possident civiliter.

Undecimo. Si condemnentur aliqui eiusdem artis, vel professionis, damnum ad omnes pertinet, qui eandem artem faciunt. Similiter prolata, contra cives unius loci succursurus omnibus nocet.

Duodecimo. Si quis de eare, cuius actio ad se primo pertinet, agi cum alio patiat, & taceat, sententia ipsi nocebit. Item si gener socerum vel possessor venditorem de proprietate rei emptæ, vel in dotem data experiri sinat, condemnato venditore, vel socio præiudicat genero, & possessori. *l. sape ff. de re iudicata Panormitanus in c. Quamvis hoc titulo Covar. l. pract. QQ. 6. 13. & sequentibus Barb. in c. Cum super hoc titulo Raym. & ex illo Silv. v. sententia num. 8. Cardinalis Tuschus conclusionem 174. Rosella num. 7. & 8. Franciscus Marcus parte prima decisione aurear. num. 830.*

Dub. 12. An, & quomodo sententia, quæ in rem iudicatam transiit revocari, & impediri queat?

R. Duo modi sunt. *Primus est,* si innocentia condemnati innotescat. Hoc enim virtuti, & innocentia debetur, ut ab errore & vitio non opprimatur. Nec iniqua & erronea sententia in rem iudicatam transit, ni-

si fictione & præsumptione quadam quæ non potest præiudicare veritati. Vnde *Felinus in c. consanguinei de sent. & re iudicata num. 7.* præclare dicit, quod iudex per novam notitiam innocentia rei etiam confessi & condemnati super sedere debet executione.

Et Antonius Gomez l. 3. c. 136. n. 36. monet cognita rei innocentia à iudice delegato, rescribendum est principi, ut tanquam superior revocet sententiam; quando quidem ipse, qui tulit eam, revocare non potest, cum iam officio suo defunctus sit, quemadmodum explicavimus supra §. 1. num. 4. *Secundus modus est,* si princeps qui superiorem non agnoscit, pœnam remittere, & condonare iniuriam velit. *l. i. c. de sentent. passis. l. fin. c. de generali abolit. l. i. §. de qua autem ff. de postulando.* Quæ remissio fieri potest generaliter, & partialiter. Generaliter fieri solet propter publicam lætitiã, prosperum eventum, puta electionis victoria obtentæ, natiuitatis filii, adventum magni principis, & similia de quo infra latius agemus. *tit. 4. §. 1.* Cavebit autem princeps in tali condonatione, ne remittendo iniuriam legibus, & sibi factam, præiudicium fiat aliis, puta, creditoribus, qui iure suo propter alienam libertatem privati non debet. Partialiter fit remissio cum uni alicui condonatur debitum, & pœna, ut accidisse legitur illi, cui dicitur *Matth. 18. v. 32.* serve nequam, omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me.

Alii 4. modis subveniri dicunt, in iustâ sententiã passis, 1. per appellationem

de qua infra. 2. per supplicationem
Principi porrectam. c. Veniam. 35. q. 9.
3. per querelam falsi. c. sicut nobis. de
test. 4. per restitutionem in integrum.

c. Ex literis. de rest. in int. Sylv. v. Index. 8.
l. n. 16. Maranta Par. 6. lud. p. 287. Navar.
Consil. 2. de lud. n. 3. Armilla. v. Sententia. n. 3.
Em. 8a. v. Gratia. n. 12.

TITVLVS X.

De Appellatione.

Appellationes seu modi, quibus sen-
tentia, & executio suspenda-
tur, plures sunt apud *Maran-*
ram tit de appellat. Provocatio, Rela-
tio, supplicatio, Reuocatio, Restitu-
tio, Querela, Reductio, Dilatio, &
omnium potissima Appellatio, cuius
eò maior necessitas & utilitas est, quod
pro scientia ignorantia, pro veritate
falsitas, pro fide perfidia, veritate er-
ror, & temeritas in foro, ac tribuna-
libus dominatur. Illis igitur, qui per
sententiam lædi se existimant, petra re-
fugii est Appellatio, qua apud supe-
riorem Iudicem causæ suæ æquitatem
deducant, & quod sibi debetur, obtine-
ant, De hoc correctivo iniquitatis de-
inceps agemus.

§. I.

Quid sit Appellatio, & quocuplex.

I. **A**ppellationis finitiones à singu-
lis ferè actoribus confingi,
Tholosanus queritur l. 50. c. 2. num. 2.
& suam substituit, secundum quam
Appellatio est inuocatio auxilii superioris Iu-

dicis, ad emendanda facta per inferi-
orem.

Nam dicere cum Ostiensi suspen-
sionem iudicati per inferiorem, non pla-
cet, eò, quòd non semper appellatio
suspendat iudicatum, ut patet ex se-
quentibus. Dicere quoque esse pro-
vocationem ad maiorem iudicem ra-
tione gravaminis illati, vel inferendi
quam adfert *Bart. in l. 1. ff. de appell.* mi-
nus probatur, quia & temerè appella-
tiones, & sine gravamine interpositæ
appellationes dicuntur, quamvis inu-
stæ. Ita *Tholosanus* non animadver-
tens suam definitionem nihilò melio-
rem, imò magis generalem, obscu-
ram esse: & quamcunque dederit, fa-
ciet aliquis per intentionem suam, aut
finem extrinsecum ut mala, levis, aut te-
meraria sit. Maneat igitur *Bartoli* pas-
sim recepta à *Doctoribus*. Appellatio est
provocatio ad maiorem iudicem, ratione gra-
vaminis illati vel inferendi. Dicitur *Primo*
Provocatio loco generis quia latius pa-
tet, comprehendens appellationem iu-
dicialem, & extraiudicialem. c. *Cum sit*
Romana. de appell. Nam quicumque au-
xilium Iudicis implorat, provocare di-
citur